

Wstęp

Prezentowana monografia wskazuje na twórcze elementy kreowania dźwięku w filmie. Odnosi się do współczesnych zagadnień z zakresu filmologii oraz dorobku teoretyków i praktyków filmu, a jednocześnie sięga i nawiązuje do przemyśleń formułowanych wiele lat temu przez wybitnego filozofa i estetyka – Władysława Tatarkiewicza. Tekst, choć nie ma ambicji całościowego wyjaśniania omawianej problematyki, to w sposób przekrojowy porusza tematykę audiowizualności w kinie i zagadnienie aktywności widza w percepcji dzieła filmowego. Praca nie jest jednak przewodnikiem dla filmowców i filmoznawców, lecz rodzajem refleksji nad problemem dźwięku w filmie sformułowanym w formie dowodu wykazującego, iż dźwięk w filmie jest dziełem sztuki.

Dyskurs książki, niejako pod pretekstem wykorzystania Tatarkiewiczowskiej definicji sztuki, dotyka wielu kluczowych zagadnień dla sposobu istnienia i percepcji dźwięku w filmie. Porusza problematykę, która obecnie pochłania uwagę wielu filmoznawców. Rozmyślanie o dźwięku w filmie jako sztuce nie jest bowiem czczym teoretyzowaniem. Poprzez odnajdywanie wyższych idei w wytworach ludzkich reżyserzy dźwięku integrują swoją tożsamość i odnajdują się jako współtwórcy dzieła filmowego. To zapewne dzięki istnieniu takiej autorefleksji kierunek reżyserii dźwięku w filmie prowadzony jest na uczelniach artystycznych.

Tezą – organizującą strukturalnie całą pracę – jest stwierdzenie, że dźwięk w filmie spełnia argumenty zawarte w podwójnie alternatywnej Tatarkiewiczowskiej definicji sztuki. W pracy przyjęto zgodnie z ujęciem Tatarkiewicza tok rozumowania stosowany w estetyce. Narzucił on trzyczęściową kompozycję monografii, to jest podział na rozdziały dotyczące: **rzeczywistości** („Sztuka jest odtwarzaniem rzeczy”), **formy** („Sztuka jest [...] konstruowaniem form”) oraz **przeżycia estetycznego i ekspresji** („Sztuka jest [...] wyrażaniem przeżyć

– jeśli wytwór tego [...] wyrażania jest zdolny zachwycać bądź wzruszać, bądź wstrząsać)¹. Praca udowadnia powyższą tezę i wykazuje, że dźwięk w filmie jest sztuką. Niemniej jednak, nawet przeglądając pobieżnie tekst, czytelnik zorientuje się, że wywód znacznie wykracza poza proste i quasi-logiczne dowodzenie. Podczas ukazywania, w jaki sposób dźwięk w filmie spełnia kryteria wspomnianej definicji, wykorzystana została użyteczna na gruncie filmowym **perspektywa kognitywna**. Jest ona obecna w szerokim zakresie w prezentowanej rozprawie (zwłaszcza w drugim i trzecim rozdziale).

Badania przeprowadzone w obrębie niniejszego dyskursu pokazują użyteczność perspektywy kognitywnej w odniesieniu do teorii funkcjonowania dźwięku w filmie. Dlatego prezentowaną pracę można również traktować jako postulat wykorzystywania ujęcia kognitywnego w naukach o estetyce i percepcji dźwięku w filmie. Ze względu na charakter tematyki poruszonej w książce nie przedstawiono w niej jednak szerzej kognitywnej teorii filmu ani nie odpowiedziano na wiele, nawet fundamentalnych pytań dotyczących tego nurtu, a jedynie zasugerowano wysoki stopień jego użyteczności.

W monografii przyjęte zostały następujące procedury badawcze, sposoby porządkowania terminologii oraz założenia konstrukcyjne. *Primo*, stosowane pojęcia „ścieżki dźwiękowej”, „warstwy dźwiękowej” i „warstwy audytywnej” są tożsame i oznaczają dźwięk w filmie. Ich rozróżnienie wynika tylko i wyłącznie z konieczności unikania powtórzeń i dbałości o styl wypowiedzi. *Secundo*, z powodu obfitego korzystania z anglojęzycznych publikacji za przykład terminów i cytatów na język polski, o ile nie zaznaczono inaczej, odpowiada sam autor monografii. *Tertio*, praca z racji jej charakteru i ograniczonej objętości ukazuje ogólne struktury i relacje między elementami dzieła filmowego, nie skupiając się na szczegółach. W dużej mierze odnosi się do intuicji czytelnika, jak również do jego wiedzy z zakresu dźwięku w filmie. W rezultacie zagadnienia łatwiejsze, które w założeniu powinny być już znane czytelnikowi, nie są tu rozwijane. *Quarto*, tekst podzielony został na trzy zasadnicze rozdziały, w których kolejno omówiono związek dźwięku w filmie z rzeczywistością, z formą oraz

---

¹ W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988, s. 52.

z przeżyciem estetycznym. W rozdziale pierwszym ukazano ważne aspekty związane z teoriami mimetycznymi². Z kolei dla rozdziałów drugiego i trzeciego wspólnym mianownikiem jest perspektywa kognitywna. *Quinto*, w pracy zdecydowano się nie omawiać przykładów filmowych, aby nie zawężać pola oddziaływania tekstu przez wskazywanie konkretnych gatunków, twórców czy epok. Dyskurs obejmuje każdego rodzaju twórczość filmową, choć prowadzony jest przede wszystkim z myślą o kinie.

---

² *Mimesis* (gr. naśladowanie). Termin filozoficzny i kategoria estetyczna, które opisują sposoby twórczego naśladowania przyrody i rzeczywistości przez człowieka.